

Pod královskou korunou

„Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal.“

(Jan Lucemburský)

První přemyslovští panovníci na našem území, honosící se knížecím titulem, byli jedinými vládci nad ovládaným územím a lidmi, zároveň však měli lenní povinnosti vůči římsko-německé říši. Proto trvale usilovali o větší nezávislost a o udělení královského titulu. Do poloviny 12. století pouze dvě česká knížata získala královskou hodnost propůjčenou jim z rukou římsko-německých císařů. Poměr mezi říší a českými zeměmi se podařilo vyřešit **Přemyslu Otakarovi I.**, který díky své obratné zahraniční politice získal v roce 1212 od čerstvě zvoleného římského císaře Fridricha **tzv. Zlatou bulou sicilskou**. Touto listinou Fridrich potvrdil dědičnou královskou hodnost a svobodnou domácí volbu českého krále. Přemyslův bratr Vladislav Jindřich zároveň získal potvrzení vlády nad markrabstvím moravským. Na pečetech obou bratrů se poprvé objevilo znamení lva. Postupně se stříbrný dvouocasý lev s korunou v červeném poli stal znakem českého krále a posléze českého království.

Vláda českého a polského krále **Václava II.** byla základem konsolidace českého státu a obnovení hospodářské prosperity. Bohatá naleziště drahých kovů mu poskytovala dobré možnosti k vedení diplomatických jednání. Zavedl ražbu dobré mince – pražského groše – a především jasně určil podíl státu, tedy krále na těžbě drahých kovů. Jeho horní zákoník a mincovní reforma vydaná v roce 1300 pod názvem **lus regale montanorum** – Královské horní právo, předčila svou dobu. Tento **„Horní zákoník“** byl přeložen do mnoha jazyků a používán v mnoha dalších zemích. V zemích Koruny české ztratil svou platnost až v roce 1854, kdy byl nahrazen zákoníkem rakouským.

Jedním z nejvýznamnějších panovníků středověké Evropy byl římský císař a český král **Karel IV. Lucemburský**, který po celou dobu své vlády usiloval o posílení a územní rozšíření českého království. Dne **7. dubna 1348 vydal soubor několika listin**, které tvořily jakousi ústavu českého státu. Vymezovaly postavení českého krále a zemí, v nichž suverénně vládl, vůči Svaté říši římské a současně zajišťovaly vnitřní státoprávní uspořádání českého státu.

Mezi přední panovníky Evropy se zařadil „husitský král“ Jiří z Poděbrad, představitel českých kališníků, mimořádně nadaný politik a státník. Královskou hodnost mu roku 1459 slavnostně propůjčil na náměstí v Brně císař Fridrich. Zároveň potvrdil všechna privilegia, která obdrželi čeští králové od římských králů a císařů. Známostou iniciativou Jiřího z Podě-

brad byl **návrh mírového spolku evropských panovníků**. Jednání o prosazení návrhu vyvrcholila vysláním poselstva k francouzskému králi Ludvíkovi XI. Na nátlak papežské kurie poselstvo neuspělo, došlo však k obnovení přátelských smluv.

Po staletí deklarovaná a potvrzovaná nedělitelnost zemí Koruny české doznala zásadních změn po porážce českých stavů v bitvě na Bílé hoře roku 1620. Ferdinand II. Habsburský dobyl mečem České království a jako vítěz mohl s dobytým územím, jeho privilegii a obyvateli naložit podle vlastního uvážení. Strůjce „ohavné rebelie“ stihly popravy, vězení a konfiskace majetků. Po jistém uklidnění situace potvrdil v roce 1627 po vzoru svých předchůdců Českému království některá jeho privilegia, která neodporovala nově nastolenému absolutistickému stylu vládnutí, a nekatolickým stavům nařídil buďto přestoupení ke katolické víře během šesti měsíců nebo odchod do emigrace.

Přemysl Otakar I. (1155/1167 – 15. 12.1230), zvaný „velký král“, první dědičný král

Miniatura z Kroniky české Přibíka Pulkavy z Radenína 1607 (podle originálu z doby kolem 1530)
NA, ČDK, rkp 2452, fol. 55r. (51r.)

„...na první pohled upoutá lehce skobovitý nos, což potvrzuje hrbol na nosní kosti. Nechybí mu ani „ozdoba“ v podobě mírného předkusu, který je pro Přemyslovce typický... Postavu má Přemysl Otakar ale pěknou, vysokou asi 168 cm, svalnatou a zároveň štíhlou.“

EMANUEL VLČEK

Přemysl (vládl 1192–1193, 1197–1230), užívající také jméno Otakar, byl synem druhého českého krále Vladislava, po jehož abdikaci roku 1172 nastal úpadek českého státu, umožňující římským císařům hrubě zasahovat do vnitřních českých záležitostí. Přemysl Otakar I. obratně využíval rozkladu centrální moci v říši a vzestupu autority papežství za Inocence III. Již roku 1198 si zajistil královský titul. V zápasech o říšský trůn dosáhl obecného uznání dědičné královské hodnosti a významně upevnil postavení českého státu ve střední Evropě. Tzv. Zlatá bula sicilská vydaná Fridrichem II. 26. 9. 1212 v Basileji obsahovala všechny již dříve Přemyslem získané výsady: dědičné království, svobodnou domácí volbu krále, právo investitury biskupů, nedělitelnost státního území, jen formální povinnosti vůči říši.

Václav I. (1205 – 23. 9. 1253), zvaný „Jednooký“

Miniatura z Kroniky české Přibíka Pulkavy z Radenína 1607 (podle originálu z doby kolem roku 1530)
NA, ČDK, rkp 2452, fol. 57r. (53r.)

„Král byl 166 cm vysoký, silné kostry a svalnaté postavy!.../. Lebka krále je krátká !.../, středně vysoká!.../. Čelo je dosti strmé !.../. Čelist je nápadně krátká !.../ Kronikáři uvádějí, že při jednom lovu poranila krále větev do oka a od té doby neviděl na jedno oko.“

EMANUEL VLČEK

Václav I. (vládl 1230–1253) usiloval o získání území na jih od Dyje, v 11. století odtržené od Moravy a připojené k Rakousku. Následně se snažil o zajištění celého dědictví po rakouském vévodovi Fridrichu Babenberském pro přemyslovskou dynastii. Horečně připravoval obranu českého státu před invazí Mongolů, kteří v roce 1241 vpadli do střední Evropy. Ti se však roku 1242 stáhli do Ruska, aniž napadli české země. Václav musel roku 1247 čelit odboji panských rodů požadujících spolurozhodování v zemských záležitostech, v čele s jeho synem Přemyslem, mladším králem. Po porážce král uprchl ze země, roku 1249 však vzpouru potlačil. Roku 1251 konečně získal se souhlasem rakouského panstva babenberské dědictví pro syna Přemysla, který se stal rakouským vévodou, což porušilo mocenskou rovnováhu.

Přemysl Otakar II. (1233 – 26. 8. 1278), zvaný „král železný a zlatý“

Miniatura z Gelnhäusenova kodexu

počátek 15. století

SOKA Jihlava, AM Jihlava, Úřední knihy rukopisy 1359–1850 (1894), inv. č. 17

„/.../ lze usuzovat na štíhlou, svalnatou postavu o tělesné výšce v rozmezí 166–168 cm. Z charakteristických znaků viditelných na lebce můžeme usuzovat na kolmé čelo, vysoký obličej/.../ s vysokými očními /.../ a středně vysokým nosem/.../ a slabě vytvořenými lícními kostmi. /.../ můžeme hovořit o mírném předkusu dolní čelisti. Tyto znaky můžeme porovnat s popisem uvedeným v Kronice kolmarské: „Postavy byl ušlechtilé, nepřilíš vysoký, tváře hnědé, srdnatý a moudrý i nadobytěj věku svého výmluvný.“ EMANUEL VLČEK

Přemysl Otakar II. (vládl 1253–1278) byl od roku 1251 rakouským vévodou. Snažil se o získání římsko-německé královské (císařské) koruny. V bitvě u Kressenbrunnu roku 1260 porazil uherského krále Bélu IV. a stal se tak nejmočnějším panovníkem střední Evropy. Připojením dalších území vytvořil soustátí, jež sahalo až k Jaderskému moři. V českých zemích vrcholila venkovská, městská i hornická kolonizace (osídlování) se silným podílem německých kolonistů. Přemysl zakládal města, kláštery a hrady. Po zvolení Rudolfa I. Habsburského římským králem roku 1273 se český král dostal do politické izolace. Bez spojenců a nucený čelit šlechtické vzpouře v rakouských zemích a v Čechách, se Rudolfovi roku 1276 před Vídní podřídil. V konečném střetnutí s Rudolfem I. v bitvě na Moravském poli Přemysl 26. 8. 1278 padl.

Václav II. (27. 9. 1271 – 21. 6. 1305), král „rytíř, básník a mnich“

Miniatura z Kroniky české Přibíka Pulkavy z Radenína

1607 (podle originálu z doby kolem roku 1530).

NA, ČDK, rkp 2452, fol. 66r. (62r.)

„/.../ Václava II. lze charakterizovat jen podle dochované lebky /.../. Ta je velmi krátká /.../ středně vysoká/.../ se zakulaceným čelem a s malými čelními hrboly. /.../ Zdá se, že hlavní strasti, které provázely Václava II. po celý jeho krátký život, byly postupující plicní tuberkulóza a následky strádání v mládí, podvýživa a špatné zacházení, které ho poznamenaly nejen tělesně, ale i duševně.“ EMANUEL VLČEK

Tragická smrt Přemysla Otakara II. ohrozila celistvost českého státu. Čechy vojensky okupoval Ota Braniborský, poručník nezletilého Václava a Moravu obsadil římský král Rudolf. Odpovědnost za obnovu státu a královské moci převzalo české panstvo, které roku 1282 ustavilo zemskou správu. **Václav II.** (vládl 1283–1305) byl nucen respektovat politickou moc šlechty. Soustředil se na oblast přímé královské vlády, tvořenou panstvími s hrady, městy, kláštery a regály – především horním a mincovním. Otevření kutnohorských stříbrných dolů umožnilo králi soustředit ražbu mincí do Kutné Hory, zavést pražský groš a vydat nový horní řád. Šlechta zabránila sestavení zákoníku a založení univerzity. Václav II. expandoval do Polska a Slezska. Roku 1300 se stal polským králem a v roce 1301 získal uherskou korunu pro syna Václava III.

Karel IV. (14. 5. 1316 – 29. 11. 1378), zvaný „Otec vlasti“

Miniatura z Kroniky české Přibíka Pulkavy z Radenína
1607 (podle originálu z doby kolem roku 1530)
NA, ČDK, rkp 2452, fol. 75r. (71r.)

„Karel byl muž atletického těla se silnou kostrou, které zformovalo záměrné tělesné cvičení a jízda na koni. Vysoký byl mezi sto sedmdesáti dvěma a půl a sto sedmdesáti třemi a půl centimetry. Jeho skutečnou výšku totiž značně zkreslovala ohnutá a dopředu nakloněná záda.“

EMANUEL VLČEK

Karel IV. (vládl 1346–1378), syn českého krále Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny, byl vychován na francouzském královském dvoře, poznal Itálii a jako markrabí moravský spravoval Čechy za otcovy nepřítomnosti. Český stát představoval mocenskou základnu lucemburské dynastie, bez níž by Karel nemohl získat korunu římsko-německého krále (1346) a císaře (1355) a spoluvytvářet evropskou politiku. Proto jej všestranně posiloval a územně rozšiřoval. Jeho zásluhou došlo roku 1344 k povýšení pražského biskupství na arcibiskupství, v roce 1348 založil v Praze univerzitu a také zavedl státní instituci České koruny, zahrnující České království a všechny země, jimž vládl český král. Český stát se v Karlově koncepci stal ústředním, svébytným a privilegovaným článkem Svaté říše římské.

**Václav IV. (26. 2. 1361 – 16. 8. 1419), zvaný „kacířský král“
nebo také „král dvojího lidu“ (tj. husitů a katolíků)**

Miniatura z Kroniky české Přibíka Pulkavy z Radenína
1607 (podle originálu z doby kolem roku 1530)
NA, ČDK, rkp 2452, fol. 79v. (75v.)

„Lebka krále byla krátká /.../ a nízká/, obličej štíhlý/.../, vysoké očníce/.../ a úzký vysoký nos/.../ Postava 170–173 cm. /.../. Kostra dokládá značně opotřebovaný organismus (alkoholismus ?). Král zemřel po opakovaných srdečních záchvatech (infarkt ?).“

EMANUEL VLČEK

Karel IV. nechal v roce 1363 korunovat dvouletého Václava na českého krále a roku 1376 prosadil jeho volbu římsko-německým králem. **Václav IV.** (1378–1419) nastoupil vládu v roce vzniku papežského schismatu (1378–1417) děličího Evropuna stoupence římského papeže, kterého podpořil Karel IV., a papeže avignonského. Václavovu vládu provázely konflikty s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna, bratrancem Joštem, moravským markrabím, mocnou panskou jednotou, jež krále roku 1394 zajala, i s bratrem Zikmundem, uherským králem, který jej v letech 1402–1403 nechal uvěznit ve Vídni. Roku 1400 byl Václav sesazen z říšského trůnu. Václav IV. v letech 1409 až 1412 toleroval hnutí za reformu církve v čele s Janem Husem. Po Husově upálení roku 1415 nedokázal čelit radikalizaci české společnosti, jež v roce 1419 vyústila v husitskou revoluci.